

Esteettömyyden huomioiminen yleisten alueiden suunnittelussa

Esteettömyyskoulutus 12.2.2014

Helsingin Kaupunkisuunnitteluvirasto

Kaavoitus ja liikennesuunnittelu

Ympäristösi parhaat tekijät

Mitä on esteettömyys?

- Esteettömyys tai saavutettavuus on laaja kokonaisuus, joka tarkoittaa kaikkien kansalaisten sujuvaa osallistumista työntekoon, harrastuksiin, kulttuuriin, ja opiskeluun.
- Esteettömyys merkitsee kaikkien palvelujen saatavuutta, välineiden käytettävyyttä, tiedon ymmärrettävyyttä ja mahdollisuutta osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon
- Esteettömyys tarkoittaa sitä, että ympäristö ja rakennukset on suunniteltu sellaisiksi ja niitä hoidetaan niin, että ne ovat turvallisia, terveellisiä ja viihtyisiä kaikille yhteiskunnan jäsenille
- Ympäristö tai yksittäinen rakennus on esteetön silloin, kun se on kaikkien käyttäjien kannalta toimiva, turvallinen ja miellyttävä käyttöä

- Vähentää apuvälineiden tarvetta
- Vähentää avustajien tarvetta
- Pienentää onnettomuusriskiä
- Lisää omatoimisuutta ja tasa-arvoisuutta
- Ei passivoi

tuot säästöjä, esimerkiksi:

- Avustajien tarve vähenee ja kustannukset pienenevät, kun ikääntyneet tai liikkumisrajoitteiset pääsevät itse asioille paremman ja turvallisemman ympäristön vuoksi
- Onnettomuusriski, kuten törmäys-kompastumis- ja kaatumis-onnettomuudet vähenevät

Kenelle esteettömyyttä:

Ikääntyneiden osuus kasvaa, jokainen on liikkumisesteinen joskus

- Yli 65-vuotiaita on nyt jo lähes viidennes (19 %, v. 2012 lopussa) väestöstä, vuonna 2030 jo yli neljännes (ennuste vuodelle 2030 25,6 %)
- Helsingissä vastaavat luvut ovat 18,8 % v. 2012 lopussa, ennuste vuodelle 2030 yli 24,8 %
- Lähiympäristön merkitys kasvaa
- Toisaalta tulevaisuuden iäkkäät entistä liikkuvampia eli esteetöntä ympäristöä kaivataan laajasti
- Jokainen ihminen on jopa 40 % elinajastaan jollakin tavoin liikkumis- tai toimimisesteinen
- Pysyvästi liikkumis- tai toimimisesteisiä on 10 % suomalaisista
- Eri syistä tilapäisesti esteellisiä on 5 % väestöstä

**KATKEAMATTOMAT
KULKUREITIT**

SAAVUTETTAVUUS

Rakennusten esteettömyys

- * Asuinrakennukset
- * Julkiset rakennukset
- * Kaupat, pankit, hotellit, yms.

Esteettömän ympäristön periaatteet

Liikenteen esteettömyys

- * Joukkoliikenne
- * Pysäkkien sijainti ja muotoilu
- * Palveluliikenne
- * Kalusto, matalalattiaisen bussit, värit, kontrastit jne.

Yleisten alueiden esteettömyys

- * Jalankulkualueet
- * Puistot
- * Muut yleiset alueet

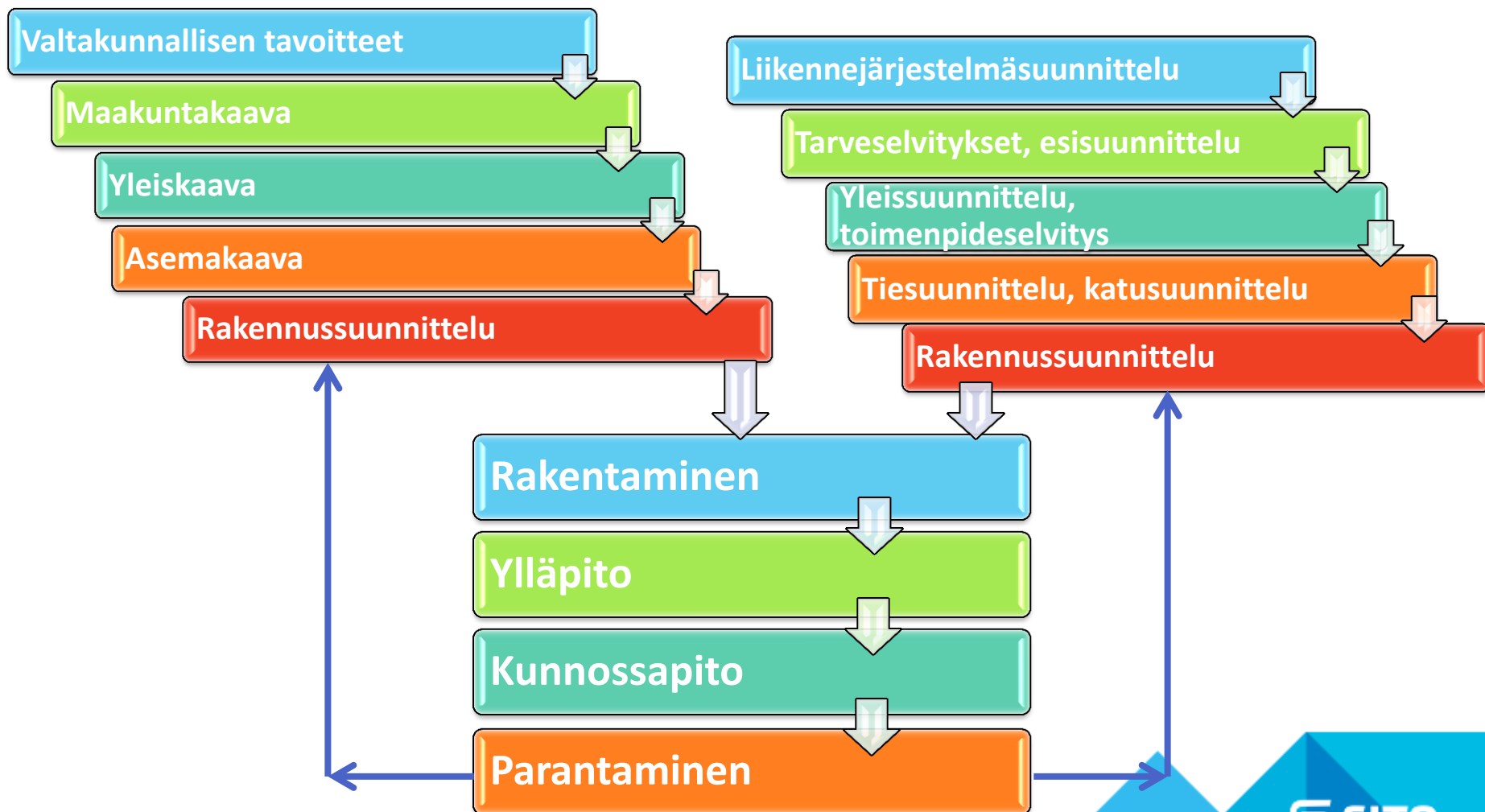
TASA-ARVOISET LIKKUMISMAHDOLLISUUDET

Milloin ympäristön esteettömyyteen voi vaikuttaa...

- Maankäytön suunnittelussa (kaavoitus), liikennejärjestelmäsuunnittelussa
- Hankesuunnittelussa (päiväkodit, sairaalat ja koulut)
  - Uuden rakentaminen
  - Vanhan korjaaminen
- Rakennussuunnittelussa (julkiset rakennukset)
- Rakentamisessa (tiet, kadut, puistot, pysäkit, terminaalialueet ja muut yleiset alueet)
- Työmaan aikaisissa järjestelyissä (katkeamaton ja turvallinen jalankulkuyhteys)
- Kunnossapidossa ja ylläpidossa
- Kaikissa vaiheissa tehdään esteettömyyteen vaikuttavia ratkaisuja.

Esteettömyyden suunnittelutasot

Esteettömyyden lähtökohtia

Kaavoitus

- Maankäyttö- ja rakennuslaki ohjaa kaavoitusta myös esteettömyyden osalta
- Antaa puitteet kaupungin yleisten tilojen ja alueiden myöhemmälle suunnittelulle
- Luo edellytykset esteettömyydelle mm. riittävin aluevarauksin
- Kaupunkitilan selkeä hahmotettavuus ja orientoitavuus helpottavat liikkumista ympäristössä ja edistävät ympäristön esteettömyyttä

Esteetön kaupunkiympäristö mahdollistaa

- Katkeamattomat kulkureitit
- Rakennusten, pysäkkien ja julkisten alueiden saavutettavuuden
- Tasa-arvoiset, kaikille käyttäjille soveltuvat liikkumismahdollisuudet

12.2.2014

Yleiskaava ja liikennejärjestelmäsuunnittelu

- Yleiskaavassa esitetään yhdyskuntarakenne, toimintojen sijoittumisen, yhteyksien järjestäminen ja rakenteen sovittaminen muuhun ympäristöön.
- Toimintojen sijoituksella vaikutetaan esteettömyyteen ja saavutettavuuteen.
- Päivittäisten ja julkisten palveluiden keskittäminen, liikennejärjestelmän ja joukkoliikenteen verkoston rakenne
- Maaston korkeuserojen huomioiminen alueella ja alueiden välillä
- Riittävät tilavaraukset
- Kohtuulliset etäisyydet palveluiden välillä
- Toimintojen välille turvalliset ja esteettömät reitit
- Terveys-, vanhus- ja vammaispalveluihin sekä erityisasumisen alueille esteettömät yhteydet, saattoliikenne, liikkumisesteisten pysäköintipaikat
- Liikenneväylien mitoitus, liikenteen risteyskohdat, reittien jatkuvuus
- Hyvät joukkoliikenneyhteydet, joilta esteettömät yhteydet palveluihin
- Esteettömyyden tavoitetason määrittely (erikois- tai perustaso)
- Yleiskaava ohjaa asemakaavaa

Joukkoliikenne

- Linjaston suunnittelu siten, että joukkoliikenteen palvelutaso ja yhteydet palvelupisteisiin ja palvelupisteiden välillä ovat hyvät
- Terminaalien ja pysäkkien sijoitus siten, että esteettömyys ja turvallisuus palvelupisteisiin toteutuu
- Terminaali- ja pysäkkialueiden riittävä ja kaikille käyttäjäryhmille soveltuva mitoitus
- Kaikille käyttäjäryhmille soveltuva kalusto

Virkistys- ja luontoalueet

- Isojen kokonaisuuksien säilyttäminen ja yhteyksien säilyttäminen alueiden välillä
- Ulkoilureitit mahdollista toteuttaa esteettöminä helppoon maastoon
- Luontokohteet yhtenäisiä alueita
- Ekologiset yhteydet luontokohteiden välillä
- Luontokohteisiin tutustumiselle esteettömät reitit.

Asemakaava, teiden ja katujen, julkisten alueiden esteettömyys

- Asemakaavalla ohjataan alueiden yksityiskohtaista järjestämistä ja rakentamista, tutkitaan liikennealueiden ja katuverkon tarpeet (mm. eri liikenneverkot)
- Ratkaistaan toimintojen luonteet, suuruusluokat ja tarkat sijainnit
- Palveluiden keskinäinen sijainti esteettömyys huomioiden
- Alueiden riittävä mitoitus eri toiminnoille
- Liikennejärjestelyjen sujuvuus ja turvallisuus
- Julkisten palveluiden riittävät tilavaraukset
- Jalankulun ja pyöräilyn yhteydet, turvalliset ja helposti hahmotettavat
- Aukioiden ja muiden julkisten tilojen esteettömyys ja hahmotettavuus
- Asukaspuistojen saavutettavuus
- Liikkumisesteisten pysäköintipaikat, lukumäärä ja mitoitus; saattoliikenne
- Kulkuyhteydet kadulta tontille, pihalla ja sisäänkäynneille; rakennuksen ja sisäänkäynnin sijainti
- Liikenteen valo-opastuksen suunnittelu esteettömyys huomioiden
- Kaavan esteettömyysvaikutusten arviointi

Asemakaava, teiden ja katujen, julkisten alueiden esteettömyys

Asemakaavamuutokset ja poikkeamispäätökset

- Esteettömyyttä tulee tarkastella laajemmalla alueella varsinkin julkisten palveluiden ja erityisasumisen osalta.
- Tontin sijainti suhteessa palveluihin
- Esteettömät yhteydet palveluihin ja julkisen liikenteen pysäkeille
- Kadun ja tontin korkeusasemat
- Liikkumisesteisten pysäköintipaikat ja saattoliikenne
- Esteettömyysvaikutusten arviointi
- Sopiiko tontti tarkoitukseensa?

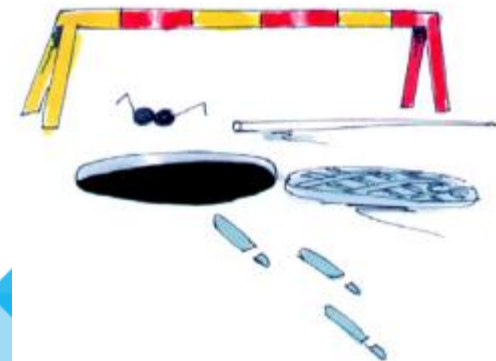
Teiden ja katujen, julkisten alueiden esteettömyys

- Katujen, jalankulku- ja pyöräilyväylien mitoitus, pituus- ja sivukaltevuuksien minimointi, pysäköintialueiden ja –paikkojen riittävä mitoitus
- Liikennevalo-ohjauksen suunnittelu esteettömyys huomioiden
- Kulkuväylien ja -alueiden päällysteiden tasaisuus ja esteettömyys
- Kulkuväylien ja -alueiden rakenteiden esteettömyys
- Kalusteiden, varusteiden ja istutusten valinta, toimivuus ja sijoitus
- Riittävä, tasainen ja häikäisemätön valaistus
- Levähdyspaikat, riittävä tiheys ja mitoitus
- Suunnitelmien esteettömyyden auditointi

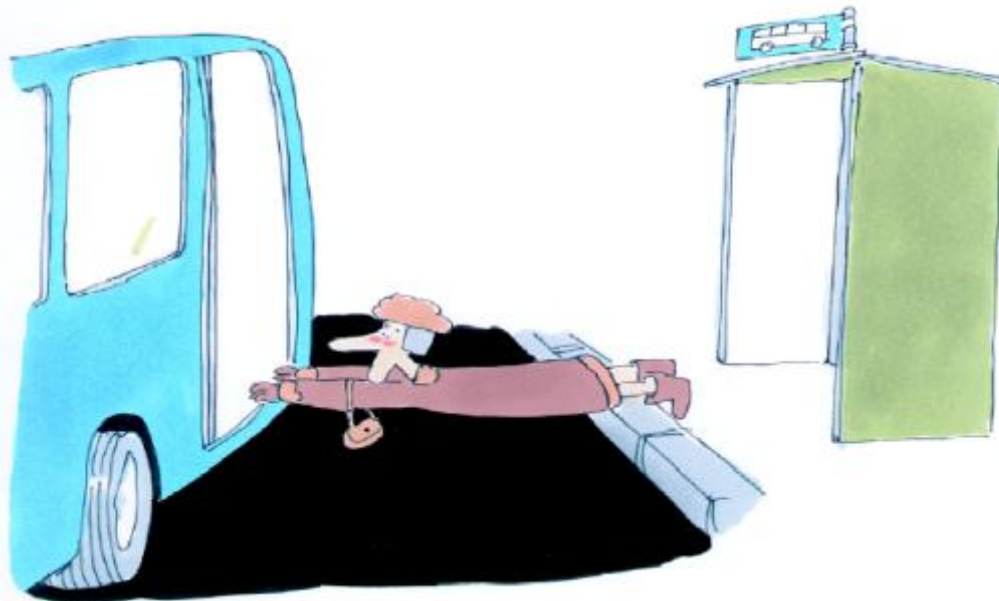
Rakentaminen

- Hyvin suunniteltu voi olla puoliksi tehty, mutta esteettömyyden suhteen pienikin tekijä tai poikkeama voi vesittää lopputuloksen → Työmailla tehtävät päätökset voivat olla ratkaisevia
- Tekijöille tulee kertoa oleellisten ratkaisujen perustelut
- Laatumittarit ja esteettömyysperiaatteet hankintoihin → ja toleranssit hallintaan
- Työn laadun valvonta ja vastaanottaminen myös ratkaisevia

- Työmaajärjestelyt:
  - Kulkuväylien riittävät leveydet ja kovat pinnat
  - Kaivantosiltojen riittävät leveydet; materiaalien luistamattomuus ja siltojen päiden luiskat tarpeeksi loivat
  - Riittävä ja häikäisemätön valaistus
  - Kattava ja helposti omaksuttava opastus
  - Kaivantojen riittävä ja hyvä suojaus

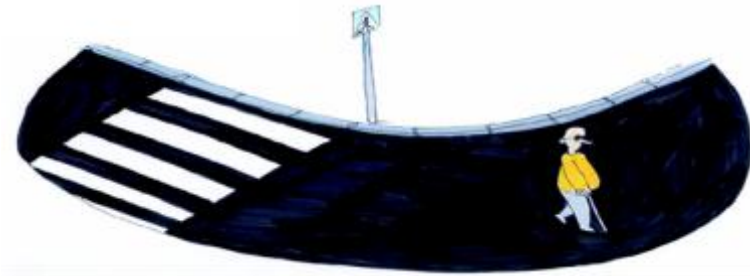
... ja pysäkit kuntoon!

- Korotettu odotustila helpottaa linja-autoon nousua
- Katos ja penkki
- Auraus ja liukkaudentorjunta

Rakennetun ympäristön haasteita

- Pitkät välimatkat, huonot liikenneyhteydet
- Kapeat, kaltevat ja huonopintaiset kulkuväylät
- Tasoerot ja kynnykset, puuttuvat tai liian jyrkät luiskat
- Portaat, liian jyrkät, huono kunto ja kattamattomuus
- Puuttuvat tai puutteelliset käsijohteet
- Puuttuvat tai liian pienet hissit
- Kapeat tai raskaat ovet, ahtaat tuulikaapit ja sisäänkäyntitasanteet
- Heikko, epätasainen tai häikäisevä valaistus
- Puuttuvat värierot ja heikot tai puuttuvat kontrastit
- Huono akustiikka
- Laiminlyöty tai heikko hoito ja kunnossapito
- **Matkaketjujen kokonaisuuden hallinta,**
  - **ketju on yhtä esteetön kuin sen heikoin lenkki.**

Design for all - periaate

- Esteettömyys integroidaan osaksi normaalia toimintaa, itsestään selvänä asiana.
- **Kaikki uusi tehdään esteettömyysperiaatteiden mukaisesti**
- **Aina kun vanhaa korjataan tai pidetään kunnossa, korjataan samalla esteettömyyspuutteet**

Ohjeet – Helsinki

Helsingin kaupungilla käytössä olevat ohjeet 2013

1. Helsingin rakennusjärjestys
2. Helsingin esteettömyyslinjaukset
3. Esteettömien julkisten alueiden suunnittelun, rakentamisen ja kunnossapidon ohjeistaminen, SuRaKu
4. Katualueita koskevat tyyppiirustukset
5. Ylläpidon esteettömyysohjeet

Muut ohjeet

- ❖ Invalidiliiton esteettömyyssivut (www.esteeton.fi)
- ❖ RT-kortit
- ❖ Pääkaupunkiseudun yhtenäiset käytännöt -ohjeet, PKS-kortit
- ❖ Esteetön rakennus ja ympäristö, suunnitteluopas, Rakennustieto

Kulkuväylät ja aukiot

Muistilista

- Reittien selkeys, katkeamattomuus ja hahmotettavuus
- Riittävä leveys: min 2,3 m, jk+pp 3,5 m, vapaa kulkutila 1,5 m
- Kovat ja tasaiset pintamateriaalit
- Pituuskaltevuus maks. 5 % (8 % perustasolla)
- Sivukaltevuus alle 2 % (3 %, perustasolla). Yli 3 % sivukaltevuus aiheuttaa ongelmia pysyä pyörätuolilla oikeassa suunnassa!
- Reunojen hahmotettavat
- Pyöräilyn ja kävelyn erottelu, erotusraidan tunnistaminen
- Levähdyspaikkoja (tasanne + penkki) riittävästi, sijainti väylän sivussa
- Ei yläpuolisissa tai maan pinnassa olevia esteitä
- Avokourujen mitoitus, sijainti ja suunta

Kuva: Outi Reitmaa, Espoo

Suojatie

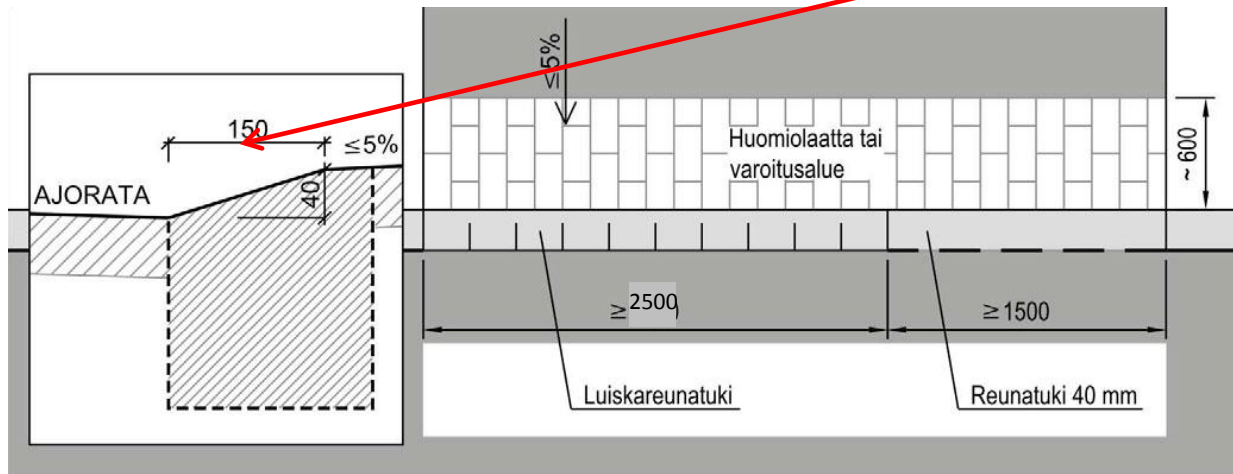

Muistilista

- Suojatien johdattavuus; kohtisuora mieluiten, vinoissa näkövammaisten opaslaatat
- Reunatukien korkeudet: näkövammaiset ja liikkumisesteiset
- Korotetuissa suojateissa varoitusalueet
- Keskisaarekkeen riittävä leveys, min 2,5 m
- Suojatiemaalausten kunto: riittävät maalaukset
- Suojatien sijainti: näkövammaisten suunnistautuminen
- Valo-ohjatuissa suojateissa painonapin sijainti: liikuntavammaisen ja lyhyen ihmisen ylettyminen, korkeus 90 – 110 cm
- Luiskan kaltevuus ennen suojatietä maks. 5 % (vanhoilla alueilla yleinen ongelma on, että ennen suojatietä kaltevuus on yli 8 % ja varsinkin liukkaalla kelillä vaarallinen kaikille kulkijoille)
- Näkemät, myös lapset ja lyhytkasvuiset
- Riittävä valaistus

Suojatie

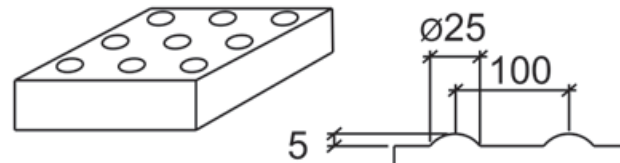
Luiskatun osuuden syvyys vähintään 150 mm on tärkeä, ettei siitä tule liian jyrkkä.

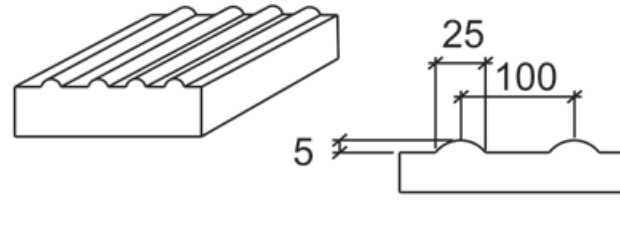
Varoitusalueet:

- valkoinen luonnonkivilaatta (ristipäähakattu tai poltettu)
- valkoinen sahattu nupukivi (ristipäähakattu tai poltettu)
- valkoinen pesubetonikivi
- valkoinen betonikivi
- valkoinen huomiolaatta (alueelle asennetaan sulanapitojärjestelmä)

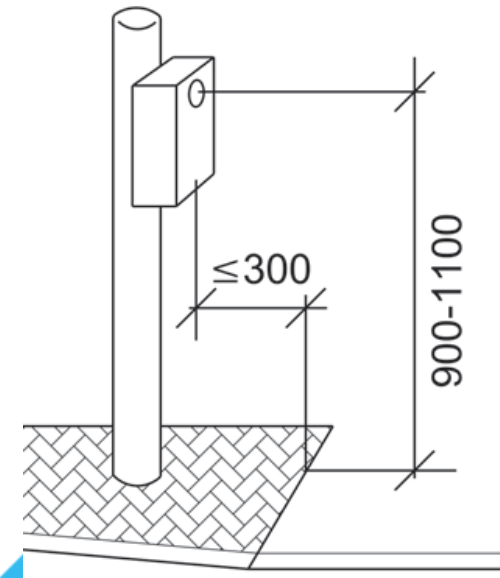
Huomiolaatta

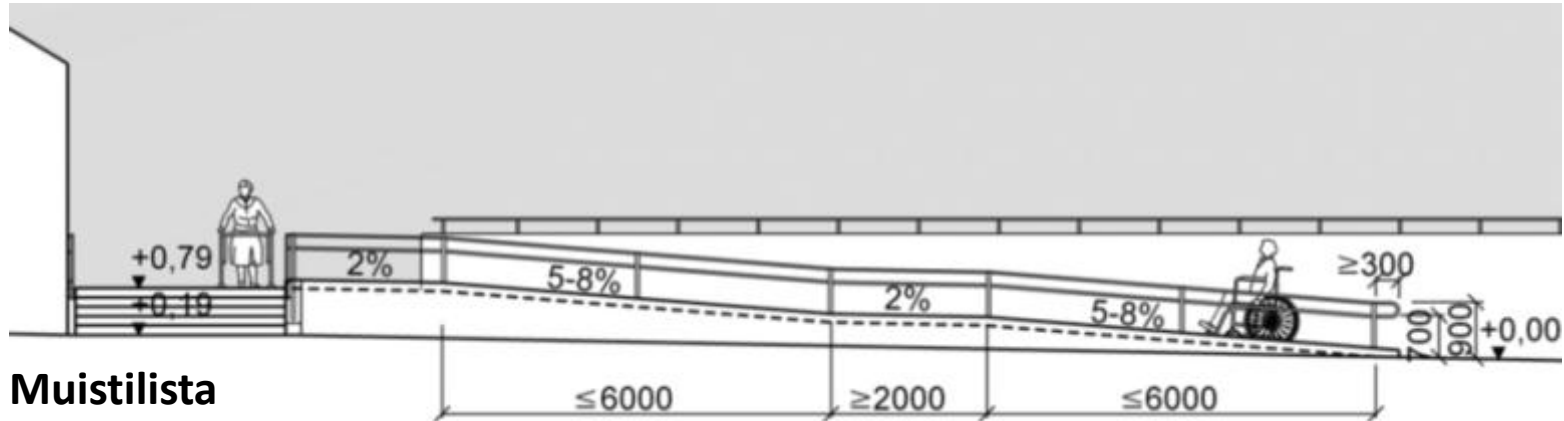
Ohjaava laatta

Suojatien painonappipylväs.

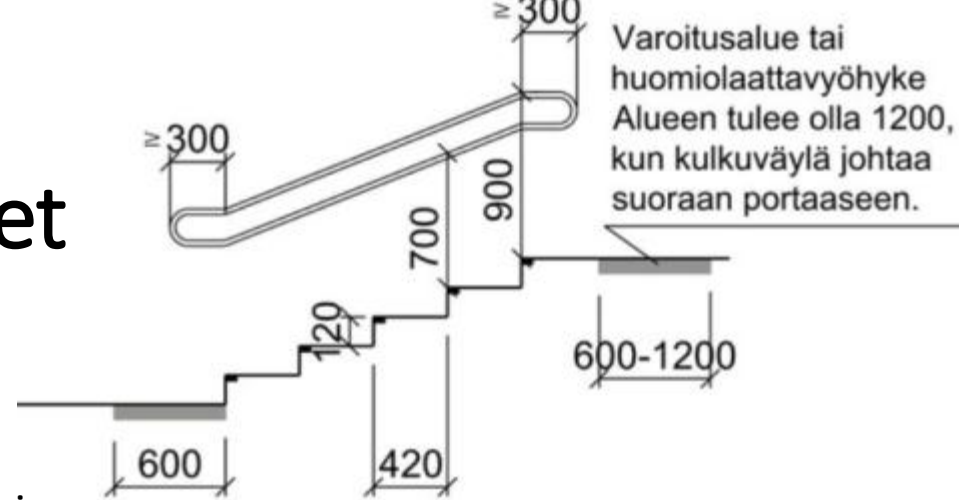
Luiskat

Muistilista

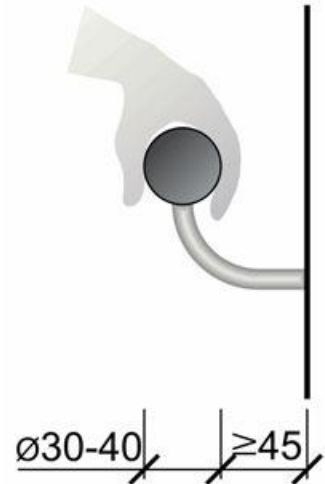
- Luiskan kaltevuus max 5 % (8 %)
- Jos pituuskaltevuus on yli 5 % ja pituus yli 6 m, tarvitaan levähdystasanteet 6 m välein
- Käsijohteet **molemmin** puolin ja kahdella korkeudella 70 cm ja 90 cm erikoistason alueilla
- Putoamisen estäminen, myös alareunassa pyörätuolin putoamisen estävä reuna
- Luiska mielellään katettu ja sulapidetty
- Riittävä leveys: koneellinen kunnossapito 2,3 m, kahden pyörätuolin kohtaaminen 1,8 m, suositeltava minimi 1,2 m
- Varoitusalueet ylä- ja alapäässä

Portaat ja käsijohteet

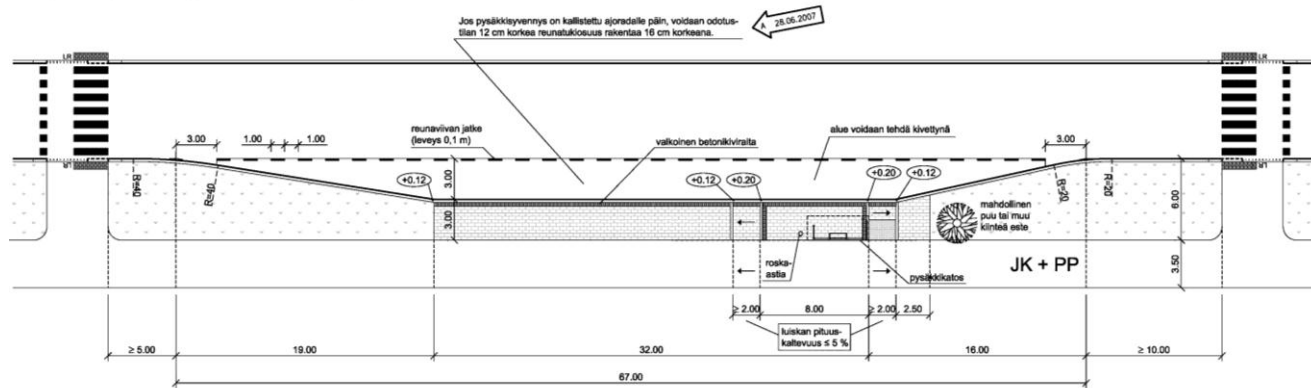

Muistilista

- Portaiden jyrkkyys ja askelmien tasaisuus
- Kontrastierot pysty- ja vaakapinnoissa
- Varoitusraidat jokaisessa porrasaskelmassa ja portaiden ylä- ja alapäässä
- Käsijohteet molemmin puolin kahdella korkeudella (erikoistasolla), käsijohteiden jatkuminen yli portaiden
- Ei avoportaita, ei kierreportaita
- Portaiden alle joutumisen estäminen; törmäysvaara!

Pysäkit

Muistilista

- Kulku pysäkillä esteetön
- Korotettu bussipysäkki,
  - reunatuen korkeus 12 – 20 cm, **sisäänkäynnin kohdalla 20 cm**
- Katoksen ja reunatuen välissä riittävästi tilaa; koneellinen kunnossapito 2,25 m, suositeltava minimi 1,5 m, ehdoton minimi 0,9 m
- Varoitusraita reunakiven vieressä, leveys 30 cm
- Odotusalue eri materiaalia kuin muu jalankulkualue, pyöriä katoksen takaa
- Katoksen rakenteet erottuvat selkeästi, ei törmäysvaaraa
- Aikataulut suurella tekstikoolla
- Valaistus, istuin, roskakori

Tyypipiirustukset

- Helsingissä ja Espoossa on tehty periaatepäätös SuRaKu - ohjeiden noudattamisesta kaikessa katujen suunnittelussa ja rakentamisessa
- Korjaustöiden yhteydessä ylläpitäjät ja urakoitsijat velvoitetaan palauttamaan katu siihen kuntoon, jossa se oli aiemmin. Tällaiset ilman erillistä suunnitelmaa tehtävät korjaustoimenpiteet pitää toteuttaa uusien tyypipiirustusten mukaisesti
- Tyypipiirustukset laadittiin Helsingin ja Espoon kaupunkien yhteistyönä ja niitä päivitetään Helsingissä (päivitetty Espoossa 2013).

Tyyppiirustukset

Tyyppiirustukset sisältävät ohjeistuksia seuraavien asioiden osalta:

- yleiset järjestelyperiaatteet
- mitoitus
- rakenteiden sallitut mittapoikkeamat (toleranssit)
- materiaalisuositukset
- värisuositukset

Tyypipiirustukset

HIDASTEET

- Suojatien korotus
- Korotettu alue
- Ympyränkaariyhdistelmätöyssyt
- Tyynyhidasteet
- Kavennukset
- Leveät keskisaarekkeet
- S-mutkat
- Huomioraidat
- Pollarit

SUOJATIET

- Jalkakäytävä
- Yhdistetty jalankulku- ja pyörätie
- Erotettu jalankulku- ja pyörätie
- Varoitusalueet kaarelta lähtevissä suojateissa
- Vino suojatie

OPASLAATAT

- Ohjaavat ja varoittavat laatat

PYSÄKÖINTIPAIKKA KADULLA

- Liikkumisesteisen pysäköintipaikka kadulla

KIERTOLIITTYMÄT

- Pääkadun ja kokoojakadun välinen kiertoliittymä
- Yliajettava kiertoliittymä

PYSÄKIT

- Esteettömyyden perustason pysäkkisyvennys
- Esteettömyyden erikoistason pysäkkisyvennys
- Ajoratapysäkki
- Hidastepysäkki

- **Tyypipiirustukset löytyvät Helsingin kaupungin sivustoilta osoitteesta:**

http://www.hel.fi/hki/HKR/fi/Helsinki+kaikille/A_Ohjeita+suunnitteluun

Kaavoitus luo perustan esteettömyydelle

Kuvat: Jaana Länkelin, Espoo

..,mutta joskus suunnittelusta on pitkä matka toteutukseen...

Martinkallion koulun luiska päättyi pykälään; virhe korjattu myöhemmin.

Esteetön ympäristö tehdään yhteistyöllä!

- Esteettömyys huomioon aina ensimmäisistä suunnitteluvaiheista rakentamiseen, hoitoon ja ylläpitoon asti
- Osallistuminen: vanhusneuvostot, vammaisjärjestöt ja -neuvostot mukaan suunnitteluun

Kiitos!

Ympäristösi parhaat tekijät

